

Graham Henkok, *Gospodari siromaštva, Privilegije, moć, prestiž i korupcija u multimilionskoj industriji pomoći*, Beograd, 2002.

Knjiga *Gospodari siromaštva* autora Grahama Henkoka tretira istoriju humanitarne pomoći. Sama činjenica da su najviši zvaničnici međunarodne zajednice nekoliko godina pokušavali omesti pojavljivanje ove knjige dovoljna je da se njome pozabavimo i vidimo o čemu je zapravo riječ. Kroz analizu privilegija, moći, prestiža i korupcije u multimilionskoj industriji pomoći došlo se do sada najbolje i najjače kritike postojećeg sistema ove pomoći. Tema je utoliko aktuelna jer se i Bosna i Hercegovina kao zemlja koja je bila zahvaćena ratom i razaranjima našla na svojevrsnom udaru ovih organizacija, čije je djelovanje isključivo radi njih, a ne nas. Koristi koje su za sebe i zbog sebe ove organizacije u svijetu i kod nas ostvarile ocrtavaju svu bijedu i hipokriziju svjetskih dobročinitelja i donatora. Čitajući ovu knjigu ne možemo a da ne kažemo da je sve već *déjà vu*, da smo mi kroz sve to prošli.

U plemenskom društvu vješto izbjegavanje suštine stvari omogućavalo je prizivačima kiše da ostanu u tom poslu čak i ako nisu znali da proizvedu kišu. Analogno tome, u domenu javne potrošnje na Zapadu koriste se isti profesionalni trikovi kako bi se nastavilo sa prelivanjem ogromnih količina novca građana u organizacije za pomoć, koje nikada ili rijetko daju neke opipljive rezultate. I pored novih tehnika, novih pravaca i beskrajnih reorganizacija industrije pomoći, nema dokaza da su siromašni Trećeg svijeta imali od toga koristi. Ali se zato, iz godine u godinu, na osnovama koncepta pomoći isplaćuju veoma visoke plate i postojano održava privilegovani način života službenika međunarodnih organizacija, "stručnjaka za razvoj", konsultanata i asortiranih parazita koji sačinjavaju personal organizacija za pružanje pomoći. Henkok ove stručnjake za nesreće, prijatelje u nevolji u prvom poglavlju knjige tretira kao parazite, nizom primjera ukazuje na manjkavosti u djelovanju nekih dobrotvornih društava u vanrednim situacijama kao i na gluposti koje ovi čine, te na ogromne i nepotrebne troškove koje isti proizvode.

Ove dobrotvorne organizacije ili kompanije za razvoj učestvuju u međunarodnim kampanjama, koje su se pokazale neuspješne. Zaposleni u ovim agencijama koje se bave raspodjelom pomoći igraju ključnu ulogu na terenu i zato snose ogromnu odgovornost. Njihov je zadatak da pravilno razumiju koje su potrebe ugroženih i da na njih odgovore brzo i kompetentno. U mnogim nesrećama koje su snašle Tre-

ći svijet veliki dio novca prikupljenog na ime pomoći potrošili su evropski i američki timovi stručnjaka. Zbog toga žrtve katastrofe jedva da osjete efekte najvećeg dijela ove pomoći. Kontrola ove pomoći veoma je labava ili je uopšte nema, stoga često dolazi do zloupotreba. Ono što u najkraćem karakteriše rad ovih organizacija, a sadržano je u drugom poglavlju Henkokove knjige jesu birokratske greške, neefikasnost, rasipništvo, neadekvatnost i neoprostiva zakašnjenja. Neuspjesi u humanitarnoj pomoći ukazuju na manjkavosti cjelokupne osnove ove djelatnosti i na strukturne probleme koji praktično dovode u pitanje sve postojeće vidove pomoći.

Sve agencije za pružanje pomoći, bilo da je riječ o dobrotvornim udruženjima ili multilateralnim agencijama, imaju svoju specijalizaciju. U velikom broju operacija prve pomoći poslije nesreća dolazi do sukobljavanja agencija koje smatraju da prioritet treba dati zdravstvenoj problematici i onih koje bi prioritet dale potrebama u hrani. Zbog ovog sukobljavanja među agencijama, lošeg planiranja i neadekvatnih odgovora na katastrofe, velikog priliva izbjeglica i sličnih nesreća u Trećem svijetu, slijede očajnički pozivi da se u budućnosti uspostavi bolja koordinacija.

Između grupacija bogatih i siromašnih nalaze se "naši" predstavnici na terenu – posrednici, volonteri, dobrovoljne vladine i multilateralne organizacije koje mobilizuju i raspoređuju pomoć. Ova aristokratija milosrđa, kojom se Henkok bavi u trećem poglavlju knjige, trula od vrha do dna, iz godine u godinu smanjuje troškove pomoći ugroženima bez smanjivanja svojih privilegija. Vremenom oni su postali kasta bogato nagrađena za svoju prosječnost, koja galamom i predstavama koje ništa ne znače komunicira s javnošću.

Ove organizacije se u nedogled poigravaju pojmom samilosti koji je sam po sebi "etnocentričan, paternalistički i neprofesionalan". Zaposleni u ovim organizacijama su autsajderi u neindustrijalizovanom svijetu u kojem rade. Dolaze iz razvijenog svijeta i duboko su ubijeđeni u superiornost sopstvenih vrijednosti i stručnih znanja koja posjeduju. Negativne i često fatalne konsekvence dominacije ovakvog načina gledanja među strancima koji rukovode programima postaju najočigledniji i tragično vidljivi u zakasnelim, neadekvatnim i neodgovarajućim reakcijama na katastrofe. A nesreće po svojoj prirodi imaju tendenciju da stvari iznose na vidjelo.

Ovi gospodari siromaštva, druidi modernog doba zahtijevaju i dobivaju standard života koji je daleko iznad onog koji su mogli i da zamisle. Pri tome oni su nepopravljivo izvan dodira sa svakodnevnom realnošću opšteg stanja gladi i nerazvijenosti koje bi trebalo da pokušavaju da ublaže. Oni su ispleli ogromnu mrežu moći koja nikome na polaže račune. Pompa i ceremonije svih zamislivih vrsta nerazdvojni su dio svakodnevnice zaposlenih u međunarodnim organizacijama. Za njih to su samo razumljive nagrade za "velike žrtve" koje ko zna kako zamišljaju da čine. A kada ih otpuste Svjetska banka im za gubitak posla zbog zatvaranja radnog mjesta isplaćuje oko 250.000 dolara po osobi.

Statistike su pokazale da od ukupnog budžeta organizacija za pomoć vladine organizacije za pružanje pomoći troše više od polovine ove sume. Postoji izvjestan broj organizacija koje su registrovane kao specijalizovane agencije UN i one u Treći svijet ne upućuju stručnjake i pomoć, one pažnju koncentrišu na pomoć u kapitalu i na taj način, u stvari, funkcionišu kao razvojne banke. Njihov dodir je, kako to autor navodi u četvrtom poglavlju knjige, kao dodir kralja Mide. Ove banke pozajmljuju mnogo i pozajmljuju brzo.

U periodu od 1950. do 1955. godine ukupna bilateralna i multilateralna pomoć iz svih izvora iznosila je oko 1,8 milijardi dolara godišnje. Ta pomoć 1962. bila je oko 6, a 1972. oko 10 milijardi dolara godišnje. Do 1984. suma je utrostručena, da bi 1987. iznosila preko 50, a 1989. oko 60 milijardi dolara. Interesantna pojava koja se odnosi na rast u industriji pomoći je to što se tokom godina formiralo mišljenje da dati više pomoći znači da će nekoje od toga biti bolje, što svemu pruža i određenu moralnu dimenziju. Istina je međutim daleko od toga. Pomoć je naime samo jedan od raznovrsnih finansijskih tokova, a ti tokovi idu od Juga ka Sjeveru i obratno. Da bi se došlo do suštine odnosa između bogatih i siromašnih zemalja, potrebno je sabrati sve cifre koje se odnose na zvaničnu pomoć za razvoj sa svim ostalim relevantnim transakcijama koje se odvijaju u oba pravca. U petom i posljednjem poglavlju Henkok je učinio upravo to, sve sabrao i pokazao ko su dobitnici i gubitnici.

Dobitnici su razvijene zemlje jer je pomoć u makroekonomskim relacijama suviše mala da bi mogla mnogo da pomogne bilo kome. S druge strane iznos od 60 milijardi dolara, kojima industrija moći raspolaže svake godine, dovoljno je veliki da se nanese prilično štete. Ova pomoć je često veoma opasna za siromašne i ugrožava njihove interese. Uz ogromne troškove izgrađeni su monstruozi objekti koji su opustošili čovjekovu okolinu i uništili živote. Ona je pomogla da se rodi jedna fantastična birokratija licemjera koji rade samo za sebe. Ona je sputala inicijativu, kreativnost i poduzetništvo običnog čovjeka i isisala energiju preduzetnicima i intelektualcima u zemljama u razvoju i pretvorila ih u neproduktivne administrativne službenike.

Kroz istoriju zemlje širom svijeta preživljavale su razne nesreće bez ikakve strane pomoći. Pomoć koja se u zadnjoj polovini vijeka daje zemljama pogođenim raznim katastrofama ne daje očekivane rezultate. Mnogi siromašni ljudi u većini siromašnih zemalja u najvećem broju slučajeva nikada ne prime pomoć u bilo kakvom opipljivom obliku. Zvanična pomoć za razvoj nije ni potrebna, a ni dovoljna za razvoj. Iako je stvorena i opravdana u ime siromašnih i nezaštićenih, glavna funkcija pomoći u proteklih 50-ak godina bila je da formira i dobro učvrsti moćnu novu klasu bogatih i privilegovanih ljudi. Ovom klubu, čiji su članovi UN, Svjetska banka i bilateralne agencije, upravo je pomoć siromašnima obezbijedila stotine hiljada poslova "za ortake" i dozvolila da se ukorijene rekordni standardi sebičnosti, aroganci-

je, paternalizma, moralne bijede i prosjačenja. U isto vrijeme, u zemljama u razvoju, pomoć je ovjekovječila vladavinu nekompetentnih i podmitljivih, koji bi inače teško ostali na vlasti. Dozvolila je vladama u kojima sjede nezalice, pohlepni i neodgovorni ljudi da opstaju. I tolerisala je, pa i omogućila najgore zapamćene povrede ljudskih prava na svijetu od Srednjeg vijeka do danas.

Graham Henkok je izvanredno analizirao problem otuđenja. U tom procesu posrednici imaju praktično neograničeni mandat da se dogovaraju, prikazuju događaje po svom nahođenju i odlučuju o sudbini miliona. Pokazao je ovom knjigom da nema javnog nadzora nad onim što rade. Ovo sveobuhvatno otuđenje na planetarnom nivou postalo je činjenica koja je toliko prihvaćena da niko više ni ne pokušava da dovede u pitanje strukturu ili institucije, motivaciju ili ponašanje u industriji pomoći. A ova industrija pomoći itekako ima šta da krije. Ova knjiga je napad na bogatu i moćnu birokratiju koja je uzurpirala dobrotu ljudi. Riječ je o birokratiji koja raspolaže sredstvima koja se u svijetu prikupljaju na ime pomoći i raspodjeljuje ih siromašima u Trećem svijetu. Na osnovu ozbiljne, odlično dokumentovane analize strane pomoći i njenih efekata autor otkriva mračnu stranu industrije pomoći i izlaže kritici personal agencija za pomoć. Od industrije pomoći tako je nastala industrija moći.

Činjenica koja se provlači kroz cijelu knjigu je da je težište djelovanja najvećeg broja humanitarnih organizacija na aspektima koji su sve drugo osim humanitarnog. Stoga se njihov neefikasan ustroj, konfuzija i neučinkovitost u djelovanju uporno podržavaju. Gospodari siromaštva svoje djelovanje u Trećem svijetu uvijaju u oblance humanitarnog, a u suštini to djelovanje najčešće je nespojivo sa principima humanitarnog. Sve što nije zapisano nestaće i zaboraviće se brzo. Savremena istorija mora ići ukorak sa zbivanjima i ni u kom slučaju ne smije zaboraviti upravo ova događanja. ■

Senija Milišić